

Les comunitats jueves catalanes

FRANCESC MURILLO GALIMANY. *Historiador*

Els jueus representaren el col·lectiu més nombrós i poderós econòmicament entre les minories de confessió diferent a la cristiana que vivien a la Corona d'Aragó en època medieval. Al segle XIII hi havia comunitats hebrees en gairebé totes les ciutats i viles catalanes, i en diversos pobles del seu entorn, fins arribar a un total d'uns 130 municipis amb presència jueva, una presència que oscil·lava entre uns pocs milers i algunes famílies. Els jueus s'establiren, sobretot, en les ciutats i centres comarcals d'una certa importància, amb un volum de negocis remarcable i una situació estratègica respecte de les vies de comunicació que els permetés desenvolupar activitats artesanals i comercials de tot tipus, junt amb l'activitat de lliurament de préstecs.

A diferència de la població cristiana, que es trobava sota la jurisdicció dels senyors feudals, els jueus depenien directament de la jurisdicció reial. Comptaven amb la protecció del monarca, el qual, al seu torn, en rebia el suport econòmic mitjançant el pagament d'impostos anuals i altres de caràcter extraordinari.

La comunitat establerta en una vila o ciutat relativament gran formava un organisme jurídic propi _l'aljama_ que disposava d'un consell rector que la dirigia i administrava, un rabí, una sinagoga, un miqvé (bany

ritual), un cementiri fora muralles, un forn de pa i un lloc on podia degollar els animals seguint el seu ritu. Cadascuna de les aljames es regia d'una manera pràcticament autònoma per organitzar la vida social, religiosa, judicial i econòmica dels seus membres. Els grups poc nombrosos de jueus que vivien en poblacions sense aljama formaven part de l'aljama més propera.

Les comarques de l'Urgell, la Conca de Barberà i l'Alt Camp comptaren amb municipis amb una important presència jueva, documentada des del segle XIII.

LAS COMUNITATS JUEVAS CATALANES

Representació de dos jueus amb el caputxó i la rodella. Capella de Santa Elena de la catedral de Tarragona. © Delegació del PADAS. Arquebisbat de Tarragona. Fotografia: Santi Grimau.

A l'esquerra: Segell hebraic per marcar pans àzims. Segle XIV. La inscripció que conté l'anell correspon a un versicle de l'Exode (13,6): "Durant set dies menjareu àzims en pau". © Museu de la Vida Rural, l'Espluga de Francolí.

LAS COMUNITATS JUEVES CATALANES

Carrer d'en Simó, al call jueu de Valls.

Carrer dels Jueus de Sarrià.

Còpia de la làpida del rabí Hayyim, mort el 1300. Casa del Degà, Tarragona. Fotografia: Francesc Murillo.

Per saber-ne més: Manuel Forcano *Els jueus catalans. La història que mai no t'han explicat.* Angle Editorial. Barcelona, 2014.

L'establiment d'aquestes comunitats estava lligat, en bona part, a l'existència de mercats i vies de comunicació i de comerç entre les terres de Lleida, les comarques litorals tarragonines i la ciutat de Barcelona. Destacaren les aljames de Tàrraga, Montblanc, Valls, Santa Coloma de Queralt, Agramunt i Bellpuig d'Urgell, algunes de les quals estaven parcialment supeditades a les importants aljames de Lleida i Tarragona. A l'entorn d'aquestes aljames, tenim documentades una sèrie de petites comunitats jueves en altres municipis (formades, en la major part dels casos, per un reduït nombre de famílies o uns pocs individus). Aquest és el cas d'Anglesola, Vilagrassa, Verdú, Guimerà, Sarrià, l'Espluga de Francolí, Cabra del Camp, el Pla de Santa Maria, la Riba, Alcover, Vallmoll i Vila-rodona.

Des del segle XII, a causa de les pressions de l'Església per separar els jueus dels cristians, les comunitats jueves vivien concentrades en un espai concret del nucli urbà, que rebia el nom de 'call'. El call podia ser un barri sencer o un sol carrer, on els jueus disposaven dels espais i infraestructures necessàries per viure segons la seva llei i tradició. Per tal de diferenciar els jueus dels cristians, des de començaments del segle XIII, els jueus catalans estaven obligats a vestir una indumentària concreta: una capa rodona, un caputxó i una rodella groga i vermella cosida sobre el pit.

Malgrat que la presència dels jueus era tolerada per la població cristiana, no s'ha d'oblidar que, a ulls dels cristians, es tractava del poble que havia comès un

deïcidi. Aquest estigma provocava sovint un ambient d'hostilitat més o menys manifesta contra els jueus, un ambient que promovia l'Església, que intentava impulsar el nombre de conversions al cristianisme. A més, l'activitat de lliuradors de préstecs i de banquers que practicaven molts hebreus benestants _indispensable per a la societat catalana del moment_ els va conferir, de retruc, un caràcter odiós als ulls dels cristians que havien de retornar el diner prestat i els interessos elevats que els permetia la pràctica de la usura.

La coexistència entre jueus i cristians, a la Corona d'Aragó, fou normalment pacífica, tot i que a les darreries del segle XIII, diverses comunitats, com la de Montblanc, van obtenir el permís de la corona per poder tancar el call amb portals permanents, per protegir-se de possibles avalots. Però al llarg del segle XIV, amb les crisis econòmiques i les epidèmies de pesta, la coexistència s'anà fent cada vegada més difícil, ja que la població cristiana interpretava totes les desgràcies que estava patint com un càstig de Déu per permetre l'existència dels jueus a les seves ciutats. L'estiu del 1348, com a conseqüència dels devastadors efectes del pas de la pesta negra, es produïren assalts en alguns calls catalans, el més violent dels quals, amb diferència, va ser el que tingué lloc a Tàrraga, que va provocar una matança de jueus de la vila.

L'estiu del 1391 esclatà una onada d'assalts als calls de bona part de la península Ibèrica, especialment de la Corona d'Aragó, motivada pel malestar general que

causava la crisi econòmica d'aquells anys, un malestar que fou reconduït contra la minoria jueva. Al llarg del mes d'agost, malgrat les ordres del rei perquè els protegissin, la immensa majoria dels calls catalans foren assaltats i nombrosos jueus foren assassinats pel baix poble, mentre que molts altres es veieren obligats a batejar-se o a exiliar-se per salvar la vida.

Si bé algunes comunitats ja no es varen recuperar dels assalts del 1391, altres com les de Tàrraga, Agramunt o Santa Coloma de Queralt aconseguiren refer-se, malgrat la pressió que va exercir l'Església, que va impulsar considerablement les conversions de jueus al cristianisme. Finalment, la presència de les darreres comunitats hebrees a les nostres comarques quedà estroncada, definitivament, pel decret d'expulsió dels no conversos dels regnes de Castella i de la Corona d'Aragó, donat pels Reis Catòlics el 31 de març del 1492.

LAS COMUNITATS JUEVES CATALANES

Mapa de les comunitats jueves a Catalunya. © Cultura i Paisatge, amb l'assessorament de Francesc Murillo i Anna Colet.

Recreació hologràfica i audiovisual d'un micvé, bany ritual jueu, que es pot visitar a l'Espluga de Francolí, un dels atractius de la Ruta Templera i Hospitalera.

FRANCESC MURILLO GALIMANY. *Historiador*

El call de Valls

Valls vol donar a conèixer la seva important comunitat jueva medieval mitjançant la Ruta pel Call Jueu, inaugurada darrerament.

LAS COMUNITATS JUEVAS CATALANES

A la pàgina dreta: l'arc del carrer dels Jueus fotografiat el 1918, poc abans que l'enderroquessin. Fotografia: Pere Català Pic. © Arxiu Municipal de Valls.

Tapa de pergamí del llibre de Claveria del 1377-1378, elaborada pel pergaminer Abraham Alpaperri. © ACAC, fons Ajuntament de Valls, reg. 1863.

Per saber-ne més: Gabriel Secall i Güell *Els jueus de Valls i la seva època*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1980.

A la dreta: cap gòtic relacionat amb la llegenda d'en Bernat i la Raquel. Fotografia: Francesc Murillo.

La ruta, que transcorre per l'antic call i pels carrers del seu entorn, està formada per un total de vint plafons informatius que, a mesura que ens mostren espais i edificis relacionats amb la comunitat jueva, expliquen la història del call vallenc dins el context de la vila medieval i de les comunitats hebrees catalanes: els seus carrers i cases, les professions dels seus habitants, la sinagoga i la figura del rabí, l'alimentació caixer, l'ús de la carnisseria pública, els ritus funeraris i el cementiri i les llegendes relacionades amb els jueus vallencs.

La comunitat jueva de Valls, documentada des del 1277 (tot i que segurament es va establir a la Vila a mitjan d'aquell segle) i constituïda en aljama, fou la segona en importància de les comarques del Camp de Tarragona, darrere de l'aljama tarragonina, a la qual estava, en part, supeditada. L'aljama de Valls no tan sols incloïa els membres de la comunitat jueva de la Vila sinó que també en formaven part els pocs jueus que residien a les poblacions veïnes de Vallmoll i Vila-rodona.

La creació de la comunitat jueva vallenca estaria estretament lligada al fet que, des dels primers anys del segle XIII, quan Valls tenia menys de cinquanta anys d'existència, la Vila comencés a destacar com un dels principals centres agrícoles, artesans i comercials del Camp de Tarragona. El mercat setmanal (1210) va jugar un paper de primer ordre entre els factors que expliquen el creixement que va experimentar Valls al llarg dels segles XIII i XIV, un creixement que va convertir la Vila en la segona població del Camp de Tarragona, darrere de la capital, fins al segle XV.

Les famílies jueves de Valls vivien concentrades al call, situat a la zona de la vila closa, un dels dos nuclis inicials de la vila. El call estava format per dos carrers, els actuals carrers del Call i dels Jueus, on hi havia la sinagoga, que segurament comptava amb un miqvè. A diferència d'altres aljames, els jueus no tenien una carnisseria al call, però sí que disposaven d'una taula a la carnisseria pública de la Vila (situada a tocar del barri jueu) i probablement

feien un ús puntual d'un forn de pa cristià proper, que devien llogar durant la Pasqua jueva. L'aljama de Valls també comptava amb un cementiri als afores de la Vila, on enterraven els seus difunts seguint el ritu propi de la tradició hebrea. La comunitat jueva vallenca va sumar un màxim d'uns 200 individus (en una població total de 3.200 vallencs), just abans de l'arribada de la pesta negra de l'any 1348.

El jueus vallencs es dedicaren, sobretot, al lliurament de préstecs i al comerç de teixits i de productes agrícoles i ramaderia; altres eren artesans i fins i tot n'hi havia alguns que treballaven al camp. També hi va haver diversos metges jueus que exerciren el seu ofici a Valls, els quals gaudien d'un gran prestigi pel seu coneixement de la medicina científica. Aquests metges eren contractats pel Comú de la Vila per servir tot el conjunt de vallencs. Gràcies a les relacions comercials, i també familiars, es varen establir forts lligams entre els jueus vallencs i els de les aljames properes de Tarragona, Montblanc, Santa Coloma de Queralt i l'Aleixar, i amb els de comunitats més petites, com ara Alcover, Vallmoll, Vila-rodona i Alforja.

La convivència entre jueus i cristians vallencs fou normalment pacífica. Però la nit del 5 d'agost del 1391, en el context de l'onada d'atacs als calls de bona part de la península Ibèrica, el call de Valls fou assaltat per una part important de la població cristiana, que va saquejar les cases i la sinagoga i va provocar diverses morts. Com a conseqüència de l'atac, el call vallenc quedà desintegrat i la població jueva es va reduir molt. Al llarg del segle XV algunes famílies hebrees continuaren vivint a Valls, tot i que, finalment, s'acabarien convertint al catolicisme o marxarien com a conseqüència del decret d'expulsió dels jueus no conversos del 1492.

JOSEP M. PORTA BALANYÀ. Director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

El call de Montblanc

En el segon quart del segle XIV sembla que a Montblanc ja hi havia una comunitat jueva, la qual la tenim perfectament documentada des del 1261, i fins ben entrada la catorzena centúria adquirí una certa notorietat i es constituí com a barri o call, que depenia de la col·lecta de Barcelona.

Des d'un principi ja era força nombrosa i important econòmicament, amb unes cinquanta o seixanta famílies (amb llinatges com els Satorre, Gracià, Brunell...), moltes d'elles dedicades a les activitats comercials, amb diverses botigues i obradors de tota mena oberts als voltants del carrer Riber, actual placeta del Àngels i altres carrers, com el conegut popularment com el carrer dels Jueus. Eren prestadors, paraires, drapers, tintorers, argenters, orfebres, etc.

En el transcurs dels tres segles d'existència, l'aljama montblanquina rebé diferents privilegis per part dels successius monarques. Sens dubte, l'atorgament d'aquestes prerrogatives es féu a canvi de contribucions substancials a les arques reials, sempre necessitades de numerari en efectiu. Entre d'altres, destaquem que obtingueren la clausura del call, amb la construcció de tres portals (a l'entrada dels Quatre Cantons i als extrems dels carrers Riber i de la Font de la Fruita); la donació d'una peça

de terra per a la ubicació del seu cementiri fora murs (1289); l'adjudicació d'una casa per a banys (1303); l'autorització de vestir-se amb la seva pròpia indumentària, tal com ho feien els de Barcelona, Tarragona i Vilafranca, que consistia en l'ús d'una capa i túnica o vesta sense senyal (1311); l'exempció d'allotjaments dels membres de la família reial i del seu seguici quan sojornaven a Montblanc (1316); l'establiment d'una taula especial de carn i ser presents quan els jueus de Barcelona distribuïen el repartiment de les corresponents contribucions de les aljames de la col·lecta (1321); etc.

No obstant això, els problemes no tardarien a arribar. El mateix 1320, els jueus acudiren al rei queixant-se per les vexacions a què foren objecte per part dels jurats i prohoms de la vila. El 1348, a causa de la Pesta Negra, es produïren nous avalots contra els jueus, els quals, davant el dur espoli, s'hagueren de refugiar sota l'ajut reial i aconseguiren una rebaixa de tributs; alhora que aportaren diners per a les neces

reials el 1349. Cinc anys més tard, la població havia quedat reduïda a una vintena de famílies.

Tal com succeí en altres contrades del Principat, el 1391 el call montblanquí fou assaltat; per bé que sembla que no es produïren morts violentes, mercès a la protecció de la duquessa Maria de Luna, ja que els jueus ("que son tresor del dit Senyor e de la nostra Cambra") havien passat a dependre del ducat de Montblanc, atorgat el 1387 per Joan I al seu germà Martí, el futur Martí l'Humà. Però, encara que hi hagueren diversos conversos, els favors reials es traduïren en la no-obligació a convertir-se en cristians, en el retorn de tots els béns confiscats als conversos i en l'admissió dels jueus en certs assumptes de la vida montblanquina. El 1399 i 1405 es produïren sengles intents per a recuperar el call,

LAS COMUNITATS JUEVES CATALANES

Una de les entrades al call jueu de Montblanc, tocant al Palau dels Alenyà, seu del Consell Comarcal de la Conca de Barberà.

Carrer del Jueus de Montblanc. Al fons, la placeta dels Àngels.

Per saber-ne més: Gabriel Secall i Güell. Guia de les jueueries tarragonines. Institut d'Estudis Tarraconens Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona, 1984.

es promourà rebre nous jueus i es facilitaran terrenys per a una sinagoga al carrer Font de la Vila i un fossar propi a l'antic camí de Barberà. Però la comunitat ja no tindrà l'empenta i l'activitat dels primers anys del segle XIV. Amb més o menys entrebancs continuarà fins als anys 1489-1492, quan, després de diferents processos inquisitorials, les encara no deu famílies que hi residien marxaran cap a Menorca.

Val a dir que en l'època de major esplendor els jueus montblanquins disposaven d'un forn, d'un pou, d'una escola pròpia i de dues sinagogues, una de les quals, el 1311, s'enderrocà per haver-se construït il·legalment i els seus materials s'empraren per a l'obra del convent de la Serra. I, tal com documenta Jaume Felip, era tan gran la confiança que el rei Jaume I tenia envers els seus jueus que, fins i tot, el 1264 confià el castell de Montblanc al seu batlle de Barcelona, Benvenist Ça Porta, el qual l'havia de tenir condicionat per si el monarca volia fer-hi estatge, amb cinc llits parats i cent escudelles.

Per saber-ne més:
Exposició permanent
La Tragèdia al Call
al Museu Comarcal de
l'Urgell a Tàrrrega.

ORIOI SAULA I ANNA COLET. *Historiadors*

Les investigacions del cementiri i el call de Tàrrrega

La notícia més antiga de la presència de jueus a la vila de Tàrrrega és de l'any 1277 (Muntané 2015). Gràcies al creixement i a la consolidació que la comunitat targarina va experimentar al llarg de les primeres dècades del segle XIV, no només va acabar equiparant-se jurídicament a l'aljama de Lleida, de la qual depenia en els primers moments, sinó que a partir de 1331 és freqüent trobar-la en alguns documents dirigits a l'aljama targarina com a col·lecta "iudeis collecte ipsius aliame" o "eius collecte" (Muntané 2015: XCVIII).

L'arribada dels primers jueus a Tàrrrega, durant les darreres dècades del segle XIII, s'interpreta com un indicador de l'etapa expansiva que va viure la vila a partir de l'aprovació de Jaume I, l'any 1242, d'uns usos i costums per a la vila de Tàrrrega, base de la futura organització municipal. (Muntané 2014:55)

Els jueus van participar intensament de l'activitat econòmica. Quasi tots els documents dels primers jueus targarins que s'han conservat a l'Arxiu

Comarcal de l'Urgell són de naturalesa econòmica. Hi dominen les referències a l'ofici de corredor públic; la resta testimonia la seva participació en el mercat del crèdit a través del préstec de diners a interès.

Els jueus que s'establiren a Tàrrrega a finals de segle XIII o durant els primers anys del segle XIV tendien a agrupar-se entre ells per motius religiosos, la qual cosa va suposar l'aparició d'un espai específic, el call, on es localitzaven les cases i els edificis públics dels jueus, tot i existir també espais compartits amb els cristians, com la carnisseria.

Els primers jueus que es van establir a la capital de l'Urgell sembla que es van situar prop del portal de Bell-lloc, actual carrer de Sant Agustí. Durant el primer terç del segle XIV i arran de l'augment de la població jueva, la comunitat necessità un espai més gran i ocupà una nova part de la vila que no estava urbanitzada, l'espai del darrere del carrer Major fins al mur del Reguer, entre els carrers de les Santes Creus (actual carrer de la Font) i Arnau Farrer (avui carrer de les Piques); el carrer de l'Estudi n'era l'eix principal. (Muntané 2014: 90)

La documentació ens parla que l'any 1347 a Tàrrrega hi ha un carrer on es concentren la majoria de jueus de la vila, i que un any més tard es coneix com a call. Aquest espai es pot tancar amb portes i és el lloc on s'ubica la sinagoga nova.

Coneixem el traçat del call de Tàrrrega gràcies a l'estudi dels llibres d'estimes d'inicis de segle XV (Muntané 2006). Aquest s'articulava al voltant d'un

carrer, el carrer dels Jueus (l'actual carrer de l'Estudi), nom que canvia a mesura que el carrer s'acosta al mur o muralla propera al riu des del carrer Major: el carrer del Forn dels Jueus en seria la seva part alta (la més propera al carrer Major i a la plaça del Blat), anomenat d'aquesta manera per la presència del forn que hi havia a la seva part dreta; el carrer del Call en seria la part baixa, on només hi habitaven famílies jueves, i el carrer de l'Escola dels jueus, en el tram més baix del carrer a tocar amb el mur o muralla. Aquest tram de carrer s'anomena d'aquesta manera a causa de la presència, a la banda esquerra del carrer, de la sinagoga de l'aljama. El carrer de les Santes Creus, actual carrer de la Font formava part d'aquest call i en constituïa el seu límit oest, i el carrer d'Arnau Farrer en seria el seu límit est, l'actual carrer de les Piques, on la població jueva és veïna de la cristiana, sobretot durant el segle XV.

L'existència del call no exclouïa la presència de jueus en altres indrets de la vila. Un d'aquests és la plaça del Blat, on tenien les seves botigues i en algun cas fins i tot la casa.

L'arqueologia és una altra font de coneixement de l'aljama targarina, ja que durant l'any 2007 es va dur a terme l'excavació del fossar dels jueus de Tàrrrega, el jaciment de les Roquetes. L'excavació

d'aquest jaciment va suposar la possibilitat de constatar elements que no es reflecteixen a les fonts documentals com són certs elements del ritual funerari (l'ús d'amulets, ja que foren enterrats amb els seus propietaris, per part de dones i nens), l'estat de salut de la comunitat jueva medieval, la seva esperança de vida...però sobretot per poder confirmar l'abast de l'avalot de 1348, avalot en el qual, segons les fonts documentals tant cristianes com jueves, van ser assassinats 300 jueus de Tàrrrega.

Durant el gener del 2008 es va excavar en un solar situat al carrer de la Font, carrer que pertanyia al call jueu medieval targarí. En aquesta excavació es va documentar una sitja que estava colmatada per material datat de mitjan segle XIV, el qual fou abocat quan encara estava en ús i va servir per omplir la sitja i anivellar el pati on aquesta estava excavada. El material documentat en aquest jaciment, entre el qual trobem un fragment de *hanukilla*, i l'estudi de les restes de fauna, ens permeten afirmar que ens trobem davant una casa que fou atacada durant l'avalot de 1348.

Els materials i els estudis derivats provinents d'aquestes dues excavacions arqueològiques així com part del fons escultòric romànic i gòtic del Museu Comarcal de l'Urgell ens han permès realitzar

LAS COMUNITATS JUEVES CATALANES

Collaret amb 10 denes provenint de la FS 163 (fossa comuna) pertanyent a una inhumació infantil. És un collaret d'amulets per a la protecció de qui el duia (cronologia 1348). © Museu Comarcal de l'Urgell a Tàrrrega.

Bibliografia:

Muntané, J. "Les cases que solien ésser dels jueus. Una aproximació al call de Tàrrrega a través dels llibres d'estimes". URTX. Revista cultural de l'Urgell, núm. 19. Tàrrrega, 2006.

O. Saula (coord) "Els jueus com a factor de consolidació de la vila" *Tragèdia al call. Tàrrrega 1348*. Tàrrrega, MCUT, 2014.

O. Saula (coord) "Localització i estructura del call jueu de Tàrrrega" *Tragèdia al call. Tàrrrega 1348*. Tàrrrega, MCUT, 2014.

Regist dels documents de l'Arxiu Parroquial de Verdú relatius als jueus (1265-1484). Col·lecció Bet Guenazim 2, Institut Mòn Juic, Barcelona, 2015.

LAS COMUNITATS JUEVES CATALANES

La fossa comuna correspon a la FS 164 on almenys hi ha 22 individus enterrats, assassinats durant l'avalot de 1348. Demogràficament hi és representada tota la població: dones, nens, nadons i adults.
© Museu Comarcal de l'Urgell a Tàrraga.

l'exposició permanent "Tragèdia al call. Tàrraga 1348" i l'elaboració del catàleg d'aquesta exposició. En aquesta mostra es fa un retrat de la Tàrraga del segle XIV, a través d'un seguit de peces provinents de la parròquia de Santa Maria i de diferents convents de la ciutat; s'hi mostra el creixement tant econòmic com urbanístic que va experimentar la

vila a finals de segle XIII i durant el primer terç del XIV, i com aquest es veu estroncat a partir de 1333, conegut com "lo mal any primer". Aquesta situació de crisi global provoca l'escalada de tensions entre la comunitat jueva targarina i la resta de població, tensions que arriben al seu punt culminant amb l'arribada de la pesta negra i l'avalot de 1348.

Montserrat Rumbau Serra. *Historiadora i escriptora*

La comunitat jueva a Santa Coloma de Queralt

A Santa Coloma hi va haver una comunitat jueva pròspera i estable gràcies als privilegis concedits pels senyors de la vila, els Queralt. Els jueus estan documentats a la vila el 1272, però hi eren ja de molt abans.

El nombre de famílies jueves eren d'una trentena, però ja en els anys vint del segle XIII i fins al 1348, hi va arribar a haver més de cinquanta famílies. El 1348 va ser l'any que va arribar la pesta a tot Europa, també a Catalunya. Es diu que va morir a tot Europa una tercera part de la població. A partir d'aquesta data, Santa Coloma va mantenir el nombre de trenta famílies jueves fins al 1492, l'any de la seva expulsió.

Els jueus vivien agrupats al call, que comprenia els carrers de les Quarteres, abans anomenat dels jueus i el carrer del Forn de Baix: entre la plaça del Castell i la de l'Església. Però també n'hi havia que vivien a prop: a la part del carrer Major més pròxima a la plaça de l'Església, també a la mateixa plaça, i a la plaça Major o de les Eres.

Tenien una sinagoga, un hospital, una casa on prenién els banys, i el fossar, als afores del poble. I tenien unes confraries que es dedicaven a la beneficència, ajudaven econòmicament les famílies pobres, pagaven el dot de les noies, visitaven els malalts, i enterraven els difunts.

Santa Coloma era un centre comercial important. S'hi conreaven cereals, vinya i safrà. El safrà el comercialitzaven els jueus, i no només a la vila i a les poblacions pròximes sinó que també s'exportava. Els jueus comerciaven, prestaven diners, recollien els impostos dels Queralt, tenien terres i horts, i eren també bons artesans. Hi havia sabaters, argenters... i un bon nombre de sastres, i molts que es dedicaven a la comercialització de robes i draps. Gabriel Secall,

l'historiador que tant ha escrit sobre les jueries medievals tarragonines, creu que Santa Coloma era un centre important de confecció i distribució de vestits.

També van despuntar a Santa Coloma alguns metges, però, el més sorprenent, és que va destacar una metgessa, un fet totalment insòlit en aquell temps. Es deia na Floreta Sanoga o Savoga. El 1381, el tresorer de la Reina li pagà 15 florins d'or d'Aragó. Na Floreta havia arribat fins a la reina, tot i ser una dona.

A Santa Coloma, com hem dit, després de l'epidèmia de la pesta, el nombre de famílies va passar de cinquanta a trenta. No se sap si els aldarulls que hi va haver el 1391 contra els calls jueus per tot el país, afectaren també els jueus colomins. D'alguna manera els devia afectar, ja que se sap que en aquells anys hi va haver moltes conversions. Però passat aquest sotrac, la comunitat va restar estable i va continuar amb el seu dinamisme fins al moment de l'expulsió.

Amb l'expulsió dels jueus el 1492, desapareix una comunitat pròspera i molt activa econòmicament; aquest fet va afectar l'economia de tot el país i també, de ben segur, se'n va ressentir Santa Coloma. ■

LAS COMUNITATS JUEVES CATALANES

Plaça de l'Església. Santa Coloma de Queralt. Al fons, a la dreta, comença el carrer de les Quarteres, antigament anomenat dels Jueus.
Fotografia: Josep Domingo Riambau.

Plaça de l'Església. 1907 Santa Coloma de Queralt. Fotografia: Fons Anxiu Fotogràfic Mas. Institut Amatller d'Art Hispànic.

La plaça de l'Església des del carrer de les Quarteres.

